

Rozalia COLCIAR, *Comentariul metalingvistic dialectal*, [Cluj-Napoca], Editura Presa Universitară Clujeană, 2025, 246 p.

Prin lucrarea de față, Rozalia Colciar aduce în atenția cititorului de specialitate și nu numai, un subiect mai puțin discutat, *comentariul metalingvistic dialectal*, alegând o abordare atât din punct de vedere pragmatic, ancheta dialectală fiind văzută ca formă de comunicare, cât și din perspectivă interdisciplinară, ținându-se cont de aspectul sociologic, onomastic și etnologic.

Ca structură, volumul cuprinde un *Argument* al autoarei (p. 7–8), un prim capitol numit *Ancheta dialectală – „formă de comunicare”* (p. 9–20), cinci capitole referitoare la diverse abordări ale comentariului metalingvistic (p. 21–182), un al șaptelea capitol intitulat *Forme onomastice neconvenționale reflectate în comentariile metalingvistice* (p. 83–104), precum și *Considerațiile finale* (p. 205–208). La sfârșitul lucrării întâlnim *Sursele* (p. 209–212), *Bibliografia* (p. 213–230), *Abrevierile* (p. 231–232), un *Indice de autori* (p. 233–238) și două rezumate, unul în engleză (p. 239–242), iar altul în franceză (p. 243–246). Materialul analizat a fost excerptat atât din atlasele lingvistice românești, cât și din culegeri de texte dialectale.

Încă de la început autoarea atrage atenția asupra viziunii de tip tradițional asupra lumii de la care pleacă în demersul său, luând drept motto afirmația lui Sextil Pușcariu, din *Limba română*, vol. I (1940: 324): „istoria, arheologia, etnografia și lingvistica trebuie să meargă mână în mână spre a ne face să înțelegem dezvoltarea poporului român în epoca parcursului său subteran” (p. 7–8).

În primul capitol se pornește de la însemnătatea atlaselor lingvistice ca documente de limbă, în care, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se vede interesul pentru configurarea dialectală a teritoriului român. Rozalia Colciar afirmă, totodată, că cele trei serii de atlase lingvistice pentru limba română, elaborate în decursul a o sută de ani, printre care *Atlasul lingvistic român* (ALR) I, realizat de Sever Pop și II, realizat de Emil Petrovici, dar și *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni* (NALR), începând cu anii 60–70 ai secolului al XX-lea, au o legătură ce le atribuie acestora calitatea de „instrument fundamental de cercetare a limbii române vorbite” (p. 11), scopul lor fiind crearea unei imagini cât mai precise a structurii dialectale a limbii române.

Pe parcursul întregii lucrări se susține ideea că actul esențial al limbajului care stă la baza anchetei dialectale este *solicitarea*, astfel că anchetatorul, pe de-o parte, dar și subiectul anchetat, pe de altă parte, trebuie să țină seama de un „anumit protocol al anchetei”, bazat pe câteva principii, care sunt sugestiv exemplificate de fiecare dată de către autoare. Menționăm în acest sens „principiul politeții negative” (p. 12), ce contribuie la exprimarea deferenței, „principiul cooperării verbale și al sincerității” (p. 13), prin care se dorește asigurarea reușitei comunicării. Pe lângă rolul acomodării interlocutorilor, al codului utilizat și al contextului în care se desfășoară comunicarea, Rozalia Colciar demonstrează că esențiale în anchetă sunt și înregistrările ce vizează *reacțiile subiecților* investigați, clasificate de către Henry M. Hoenigswald¹ (1966) în *reacții secundare* (adică atitudini neexprimate) și *reacții terțiare* (comentarii explicite și opinii asupra limbajului).

Al doilea capitol pleacă de la definiția *funcției metalingvistice a limbajului*, dată în Dubois *et alii*² (2002, s.v. *métalinguistique*) „la fonction du langage par laquelle le locuteur prend le code qu’il utilise comme objet de description, comme objet de son discours, du moins sur un point particulier” (p. 21) și analizează modul de exprimare a atitudinii subiectului vorbitor cu privire la diverse fenomene lingvistice, cu ajutorul comentariilor metalingvistice; pentru exemplificare materialul a fost

¹ Henry M. Hoenigswald, *a proposal for the Study of Folk-Linguistics*, în William Bright (ed.), *Sociolinguistics, Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference*, The Hague-Paris, Mouton&Co Publishers, 1966, pp.16–26.

² Jean Dubois *et alii*, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Éditions Larousse, 2002.

extras din volumele ALRR–Transilvania³, vol I–IV (1992–2006) și NALR–Crișana⁴, vol. I–IV (1996–2017). De asemenea, se arată faptul că, în anchetele pentru volumele de mai sus, comentariile provocate (adică cele dirijate de către anchetator prin întrebări programate) au fost rezultatul chestiunii 20 („Care dintre localitățile învecinate se deosebește din punctul de vedere al graiului de graiul din localitatea anchetată?”), care a generat răspunsuri cu numeroase sugestii de interpretare. Ideea că graiul din localitatea anchetată se deosebește prin trăsături fonetice și lexicale de cel al altor localități situate în vecinătate, este bine susținută de către autoare printr-o multitudine de exemple relevante (p. 24–45).

Încă din titlu, al treilea capitol anunță tematica abordată, și anume analiza diferențelor de natură *diatopică* (varietate în spațiu), *diastratică* (varietate între păturile socioculturale ale comunității) și *diafazică* (varietate stilistică). Aceste diferențe se reflectă în comentariile metalingvistice, pornind de la definiția lui Eugen Coșeriu⁵ (1995: 16) potrivit căruia aceste trei varietăți pot fi distinse în orice limbă. Se relevă astfel faptul că există o relație foarte strânsă între cele trei tipuri de perspective, comentariile metalingvistice din atlase scoțând acest lucru în evidență. Tot aici observăm numeroase cazuri în care fie anchetatorul, fie subiectul precizează trăsături de natură *fonetică* [**Fir (de păr)**: *fir dă păr*, leg.: „În urma insistenței informatorul pretinde că nu se spune *hîr*” (I, h. 10/175), p. 50], *morfologică* [**Casă**: *casă*; *cășuri*, leg.: „Anchetatorul s-a putut încredința că forma de plural *cășuri* este curentă în localitate” (II, h. 298/212), p. 51] sau *lexicală* [**Bărbier**: *bărbîr*, {R} *frizér*, leg.: *frizér*, *o vinit dă la Regăt vorb-aici în România* (NALR–Ban., I, h. 77/99), p. 55], acestea din urmă fiind cele mai numeroase. Un rezultat al analizei multitudinii de exemple se referă la faptul că, în selectarea și în folosirea unui fapt lingvistic de către locutor, cel care predomină este factorul subiectiv, în ciuda conștientizării existenței altor forme lingvistice pentru conceptul discutat („*io așa-i zic*”, p. 75).

Următorul capitol cercetează comentariile metalingvistice raportate la răspunsuri ironice, conform teoriei eterogenității discursive a lui Authier-Revuz⁶ (1995), potrivit căreia ironia prezintă în inserții metadiscursive reprezintă o metodă prin care enunțatorul „se distanțează și își dublează discursul pentru a comenta propria vorbire sau vorbirea altuia” (p. 82). Modalitățile de realizare sunt eterogene: *aluzii* [**Constipat**: *nu mîrge cōșu* (ALRR–Trans., I, h. 147/262 leg.), p. 87], *comparații* [**Chiorăie (mațele)**: *duruiesc „gîndești că-i cōcia drăcului”* (NALR–Criș., I, h. 152/166 și leg.), p. 87], *hiperbole* [**Gușă**: *gălcă „gușății de la Muscél”* (NALR–Olt, I, h. 83/993 și leg.), p. 87], *metafore* [**Cocoasă**: *îi cu pîtă-n spăte* (NALR–Ban., I, h. 110/86 leg.), p. 87], ba chiar *antifraza* [**Brunetă**: „Informatorul relatează că în sat este un băiat negru, dar lumea îl strigă: *blóndule!*” (NALR–Olt., I, h. 10/356 leg.), p. 86] și *litota*. Totodată suntem în acord total cu afirmația autoarei conform căreia *ironia presupune superioritate intelectuală în emitere și receptare/decodificare, ea marcând atât o ascendență, cât și un sentiment de complicitate* (p. 98).

Un alt capitol interesant al acestei lucrări este cel care se referă la comentariile metalingvistice din textele dialectale, materialul exemplificat fiind extras din numeroase culegeri de texte dialectale, publicate încă din anii 70 ai secolului al XX-lea, care completează materialul inclus în atlasele dialectale din seria NALR. Se specifică faptul că aceste comentarii sunt de ordin lexical, în cea mai mare parte dintre cazuri, având rol de explicare a acelui termen, deci de glosare [*și eră un fel de plîntă/ jîtei se spūne la noi* (GRU⁷/57), p. 98]. Observațiile metalingvistice se pot referi la diverse

³ *Atlasul lingvistic român pe regiuni, Transilvania*, vol. I–IV, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, București, Editura Academiei Române, 1992–2006.

⁴ *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, vol. I, II, de Ionel Stan și Dorin Urițescu, 1996, 2003; vol. III, de Dorin Urițescu (coord.), Ionel Stan, și Gabriela Violeta Adam, Lăcrămioara Oprea, Veronica Ana Vlasin, București, Editura Academiei Române, 2011; vol. IV, de Dorin Urițescu, Ionel Stan, Veronica Vlasin, Gabriela Violeta Adam, Lăcrămioara Oprea, 2017, București, Editura Academiei Române.

⁵ Eugen Coșeriu, *Unitatea limbii române – planuri și criterii*, în *Limba română și varietățile ei locale*, București, Editura Academiei Române, pp. 11–19.

⁶ Jacqueline Authier-Revuz, *Ces mots qui ne vont pas de soi. Boucles réflexives et non coïncidences du dire*, I–II, Collection „Sciences du langage”, Paris, Éditions Larousse, 1995.

⁷ Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2013.

lucruri precum: repartizarea teritorială a unui fapt lingvistic, stâns legat de identitatea etnică; diferențierea de natură diafazică; regăsirea termenilor și în limba standard [*și de... pă fuioárále/ la acéi le zicem câlți* (GS⁸/163), p. 104]. Menționăm, de asemenea, observația Rozaliei Colciar, conform căreia în textele dialectale întâlnim fenomene ale oralității precum: *construcțiile incidente, repetiția și opoziția*.

Penultimul capitol, cel mai amplu, de altfel, aduce în discuție credințele populare reflectate în comentariile metalingvistice, cu referire la trei categorii diferite: la *integritatea ființei umane* (*corpul uman, comportamente, boli*), la „*ciclul vieții*” și la *obiceiurile de peste an*. În ceea ce privește credințele referitoare la integritatea ființei umane, descoperim comentarii legate de aspectul fizic, având conotații pozitive [**Blond**: *om frumós, că dacă-i alb, îi frumós* (NALR–Cris., I, h. 16/162 leg.), p. 118] sau negative [**Chior**: *i-o bătut soárta și-o chiorát* (NALR–Mold., Bucov., I, h. 19/520 leg.), p. 118], comentarii ce reflectă legătura dintre aspectul fizic și statutul social și altele aferente unor boli diferite sau remediilor acestora [**Epilepsie**: *dacă júrá pe strâmb se îmbolnăvéște* (ALRR–Munt., Dobr., I, h. 115/830 leg.) – pedepsirea încălcării conduitei morale; p. 124].

Din varietatea și din numărul mare de exemple din primul subcapitol legat de credințele populare reiese ideea conform căreia colectivitatea, precum și forțele exterioare individului, devin un fel de „justițiar”, care sancționează prin „onomatopee sau boală”, după cum menționează autoarea, fiecare abatere de la ritmul anormal al universului și orice încălcare a tiparelor tradiționale. Celelalte două subcapitole (ce privesc „ciclul vieții” și tradițiile de peste an) marchează cele trei momente de bază ale existenței umane [nașterea, căsătoria și moartea, pentru fiecare autoarea aducând exemple semnificative și dovedind că aceste credințe „sunt centrate pe o viziune antropomorfică și antropocentrică a universului” (p. 166)]. De asemenea, analizează comentarii ce au legătură cu unele obiceiuri și practici rituale referitoare la unele sărbători de peste an, cum ar fi: superstiții ce corespund practicilor rituale a înfrățirii și a leuirii bolii prin moarte și renaștere simbolică a celui ce suferă; celebrarea renașterii naturii.

Lucrarea se încheie cu un capitol la fel de interesant, dar și amuzant prin prisma faptului că se referă la *porecle* și la *apelative neconvenționale*. Rozalia Colciar nu omite niciun detaliu legat de comentariile metalingvistice din atlasele lingvistice, astfel că ia în considerare și informațiile de natură onomastică, adică formele neconvenționale de tipul poreclelor, al „numelor de batjocură”. Deoarece porecele implică fantezia denominatorului, după cum afirmă și autoarea, acestea reprezintă un „teritoriu” prielnic inovațiilor și interpretărilor diferite, lucrarea de față avându-le în vedere pe cele care vizează o trăsătură fizică [**Buzălósu, Dînte de cal, Damblagilă, Musteáță plină de mătrefă** (p. 187)] psihică, morală, comportamentală [**Júnghiu, Límba, Límbósu** (p. 188)] sau socială a purtătorului [**Matroánă, Talalbu** (p. 190–191)]. În continuare se discută despre *apelativele neconvenționale*, care, spre deosebire de porecle, nu exprimă individualizarea prin captarea unicității, ci arată o categorie personală, reprezentând „un mecanism de tip pragmatic la care apelează vorbitorul pentru criticarea sau ridiculizarea diferitelor aspecte” (p. 197), indiferent dacă acestea sunt fizice [**boldăiós, burduhánós, púlpeșă, streárpă** (p. 197–198)], comportamentale [**babórniță, dudán, foárfecă, limbút** (p. 200)] sau referitoare la statutul social [**cópil, matroánă, furcói** (p. 201)].

Astfel, volumul *Comentariul metalingvistic dialectal*, prin complexitatea materialului analizat în detaliu, prin bogăția bibliografiei utilizate, precum și prin structura sa obiectivă și practică, îmbogățește considerabil literatura de specialitate, fiind o lectură interesantă și captivantă nu doar pentru specialiștii în domeniu, ci și pentru toți iubitorii de grai românesc.

Viviana-Monica FĂTU ILIE
 Institutul de Lingvistică al Academiei Române
 „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”,
 București, Calea 13 Septembrie nr. 13
 vivianailie@gmail.com

⁸ Maria Marin (coord.), Mihai Conțiu, Bogdan Marinescu, Carmen-Ioana Radu, Marinela Tiugan, *Graiurile din Sălaj*, București, Editura Academiei Române, 2017.

Cristiana ARANGHELOVICI, Ana IORGA MIHAIL, Ioana VINTILĂ-RĂDULESCU (coord.), *Punctuația limbii române*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2025, 495 p.

Normele de punctuație în limba română au fost precar susținute de lucrări teoretice, singurele lucrări normative oficiale existente care abordează tangențial problematica punctuației fiind seria de îndreptare ortografice, ortoepice, morfologice și de punctuație elaborate de Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, cu o primă ediție în 1960, a cincea, în 1995, urmată, după un interval îndelungat, de a șasea, ÎOOP⁶, apărută în 2024, elaborată de un colectiv bogat de autori, reputați lingviști: Cristiana Aranghelovici, Adnana Boioc Apintei, Raluca Brăescu, Ștefan Colceriu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Irina Necula Paraschiv și Gabriela Pană Dindelegan. De mult timp se simțea nevoia unui tratat de punctuație descriptiv și normativ. *Punctuația limbii române*, apărută recent la Editura Univers Enciclopedic Gold, este o lucrare academică amplă, care umple un gol în zona studiilor teoretice dedicate punctuației în limba română. Cele trei autoare ale lucrării sunt Cristiana Aranghelovici (coautoare și la ÎOOP⁶), Ana Iorga Mihail și (și coordonatoare) Ioana Vintilă-Rădulescu. Cristiana Aranghelovici și Ioana Vintilă-Rădulescu sunt coautoare și la DOOM² și DOOM³. Normele de punctuație nu au putut fi introduse în DOOM³ pentru că depășeau obiectul și dimensiunile prevăzute pentru acesta, pe lângă faptul că acestea nu fuseseră cuprinse nici în DOOM¹ și DOOM².

Așa cum arată autoarele în introducere, elaborarea, descrierea detaliată și modernizată a semnelor de punctuație deveniseră „cu atât mai importante și mai urgente cu cât monitorizarea mass-mediei și observarea fenomenelor care se petrec în învățământ, în limbajul electronic și în uzul curent sub acest aspect pun în evidență erorile și inconsecvențele din domeniu, ca necesitatea ca norma să țină seama și de evoluția uzului” (p. 11). Specificul lucrării constă în „tratarea monografică sincronică – descriptivă, normativă și corectivă, precum și practică – a componentelor sistemului de punctuație a limbii române literare actuale” (p. 14), ceea ce presupune descrierea situațiilor de uz, a implicațiilor (gramaticale, prozodice, semantico-pragmatice, stilistice) în comunicare ale semnelor și procedeele de punctuație, a relațiilor dintre acestea, precum și stabilirea unor norme și recomandări privind folosirea acestor mijloace în practică.

Autoarele au studiat punctuația pe baza unor cazuri autentice, atestate, și nu exclusiv pe baza unor contexte create de autoare, ca practiciene calificate ale scrisului în limba română; au fost propuse însă contexte ad-hoc acolo unde corpusul nu a furnizat ilustrări ale anumitor situații.

Dat fiind că normele de punctuație prezintă caracteristici speciale în funcție de varietățile funcționale, lucrarea a avut în vedere toate stilurile limbii române, fiind îmbogățite, față de ÎOOP, sursele pentru domeniile nonartistice. Corpusul bogat care stă la baza descrierii punctuației în limba română este alcătuit din texte literare beletristice (aparținând atât unor autori clasici, cât și, mai ales, moderni și contemporani), texte extrase din comunicarea electronică (e-mail, rețele sociale, SMS-uri etc.), texte administrative și juridice. Considerăm importantă precauția „normatoare” a autoarelor în citirea anumitor exemple din texte: „nu se poate ști întotdeauna dacă punctuația se datorează intențiilor autorului, intervențiilor unor terți sau unor greșeli” (p. 13), pe lângă faptul că unele citate pot fi neconcludente sau chiar inadecvate, dacă datează din perioade în care limba română nu beneficia de aplicarea unor norme de punctuație sau de prezentarea detaliată a acestora. În astfel de situații, autoarele studiului recurg la *recomandări*, care urmează explicațiilor despre folosirea incorectă a unui semn de punctuație.

Principalul deziderat al lucrării este descrierea în principiu exhaustivă a fiecărui semn de punctuație, în care se face uz de termeni gramaticali actualizați conform gramaticii academice actuale și care se bazează pe modelul oferit de marii scriitori ai literaturii române, descriere dublată de formularea unor norme de folosire obligatorie sau facultativă a semnelor de punctuație sau, dimpotrivă, de evitare a acestora, când utilizarea lor este greșită sau nerecomandabilă.

Semnele și procedeele de punctuație sunt grupate în patru mari secțiuni: I. Semnele de punctuație de bază, II. Semne de punctuație auxiliare, III. Semne grafice convenționale, IV. Procedee

de punctuație. În cadrul fiecărei secțiuni, articolele sunt dispuse în ordinea alfabetică a numelui semnului/procedului de punctuație.

Secțiunea I este cea mai cuprinzătoare (p. 21–388) și este dedicată **semnelor de punctuație de bază**, în număr de 13: bara oblică, cratima, două-puncte, ghilimelele, linia de dialog, linia de pauză, parantezele, punctele de suspensie, punctul-și-virgula, punctul, semnul exclamării, semnul întrebării și virgula. Ghilimelele și parantezele beneficiază de articole suplimentare, numite *Generalități*, în care sunt grupate trăsăturile comune ale fiecăruia.

În secțiunea II (p. 389–412) sunt prezentate **semnele de punctuație auxiliare**: acolada, asteriscul, „ghilimelele” iterative, „paranteza” de închidere, semnul de paragraf, semnul „et”, tilda, care nu sunt incluse de obicei în lucrările în domeniu.

În secțiunea III (p. 413–418), în articole mai mici, sunt discutate **semnele grafice convenționale**: bara oblică dublă sau bara oblică inversă (ca semne derivate), punctele de ghidaj, rândul/rândurile de puncte.

În secțiunea IV (p. 419–460), sunt tratate o serie de **procedee de punctuație** (alineatul, blankul, diverse mijloace de evidențiere: alinierea rândurilor/paragrafelor, capităluțele, scrierea cu caractere cu corp diferit, distanțarea în cuvânt, indentarea textului, scrierea cu majuscule, sublinierea).

Fiecărui semn sau procedeu de punctuație îi este dedicată o micromonografie, care respectă o schemă generală: denumirea și imaginea elementului; un cartuș-sinteză de prezentare a aspectelor esențiale privind semnul respectiv; alte denumiri-variante; flexiunea denumirii de bază (atunci când aceasta pune probleme); denumiri sau variante în alte limbi; aspectul grafic; reprezentarea în standardul Unicode; probleme la lectura cu voce tare; unele chestiuni legate de frecvență; relația cu blankul; alte utilizări contextuale (când este cazul); definiția; poziția în text; rolul gramatical, prozodic, semantico-pragmatic și stilistic al semnului; semnul în varietățile funcționale ale limbii române; folosirea semnului în comunicarea electronică; scrierea cu literă mare sau mică după semnul respectiv; combinarea cu alte semne de punctuație; semne de punctuație în aceeași poziție cu cel în cauză sau absența oricărui semn de punctuație; norme de folosire a semnului (este obligatoriu, opțional, interzis sau nerecomandabil); utilizarea ca semn grafic în alte domenii; bibliografie specială referitoare la semnul tratat în capitolul respectiv. Schema de prezentare este determinată de complexitatea semnului sau a procedului de punctuație discutat și de cantitatea de informație disponibilă pentru fiecare.

Oferim mai jos, spre ilustrare, câteva detalii interesante (alte denumiri, echivalențe în limbi de circulație internațională) selectate din părțile introductive ale secțiunilor dedicate diverselor semne de punctuație:

CRATIMA – ALTE DENUMIRI/VARIANTE: *liniuță/linioară (de unire sau/și de despărțire)*, (rar) *linie de pauză scurtă*; (rare, ieșite din uz sau învechite) *linie*, *linioară împreunătoare*, *semnul împreunătoriu*, *trăsătură/trăsură de unire*, *unitoare*; **DENUMIRI ÎN ALTE LIMBI:** engl. *en dash*; fr. *tiret court*; germ. *Halbgeviertstrich*, *Streckenstrich*; it. *trattino breve/congiuntivo/corto*; sp. *guión/guion corto/normal*.

DOUĂ-PUNCTE – ALTE DENUMIRI/VARIANTE: (rare, învechite sau ieșite din uz) *colon*, *doao împunsuri/soroci*, *doua puncte*, *doauă puncturi*, *doă/doo/două puncturi*, *două puncte*; **DENUMIRI ÎN ALTE LIMBI:** engl. *colon*; fr. *le/les deux-points/les deux points*; germ. *Doppelpunkt*; it. *due punti*; sp. *dos puntos*.

SEMNU EXCLAMĂRII – ALTE DENUMIRI/VARIANTE: (rar) *semn de exclamare/de exclamație*, *semnul exclamației*; (ieșite din uz) *chiamătoare*, *minunătoare*, *punct al mirării*, *punct de exclamație*, *semn de exclamațiune*, *semnul cel de mirare*, *semnul exclamațiunii*, *semnul mirării*; **DENUMIRI ÎN ALTE LIMBI:** engl. amer. *exclamation point*; engl. brit. *exclamation mark*; fr. *point d'admiration* (ieșit din uz), *point d'exclamation*; germ. *Ausrufezeichen*, *Ausruff(ungs)zeichen*; it. *punto ammirativo*, *punto esclamativo*; sp. *signo de admiración*, *signo de exclamación*.

VIRGULA – ALTE DENUMIRI/VARIANTE: (înv.) *comă*, *împiedicare*, *jumătate de soroacă/de picătură*, *opritoare*; **DENUMIRI ÎN ALTE LIMBI:** fr. *virgule*, engl. *comma*, germ. *Komma*, it. *virgola*, sp. *coma*.

Extrem de utile sunt secțiunile în care sunt tratate **ghilimelele** (secțiune semnată de Ioana Vintilă-Rădulescu) și **virgula** (secțiune semnată de Ana Iorga Mihail), semne de punctuație

remarcabile prin complexitate (rol multiplu, dificultăți de utilizare), care ridică probleme și confuzii în special în rândul generațiilor mai noi, în contextul comunicării mediate electronic. Se oferă informații valoroase despre specificul și utilizarea ghilimelelor românești („”), a celor „frânzuzești” («») și a celor simple (‘ ’ / ‘ ’ / ‘ ’), acestea din urmă având o utilizare mai recentă, limitată în special la domeniul lingvisticii. Descrierea virgulei este exemplară pentru complexitatea și detalierea informației sintactice, justificată de relația de dependență dintre regulile de folosire a virgulei și structurile gramaticale. Semnalăm distincția (necesară) între punctuația conjuncțiilor disjunctive – *sau, ori* – atunci când acestea au rol prototipic de conjuncție și atunci când sunt conectori de reformulare (p. 380). Considerăm că ar fi fost util și necesar să se dea atenție și situațiilor în care conjuncția *și* are alt rol decât cel copulativ, și anume adversativ sau disjunctiv, cazuri în care virgula poate fi necesară, având un rol important în dezambiguizarea semantică a enunțului (de exemplu: *Am vrut să cumpăr mai multe, și nu am avut bani. Eu citesc biletele, și tu notezi.*). O observație importantă este cea legată de interdicția de a folosi în limba română virgula înainte de abrevierile *etc.*, *ș.a.*, *ș.a.m.d.*, *ș.c.l.* (echivalente ale lui *și*), în alte limbi (ca engleza și franceza) *etc.* fiind precedat de virgulă, „model care s-a extins, **greșit**, și în română” (p. 381).

În prezentul volum sunt descrise și explicate pe larg multe chestiuni neglijate până în prezent, aducând numeroase clarificări: alegerea între linia de pauză și cratimă, încheierea unui citat prin plasarea punctului înainte sau după închiderea ghilimelelor, separarea prin virgulă a completivelor antepuse nereluate, virgula între interjecțiile de adresare etc. Acest tratat oferă cititorului informații numeroase, ajutându-l să înțeleagă că punctuația este un domeniu complex, dinamic, dar nu imposibil de înțeles. Este de dorit ca această lucrare foarte valoroasă în lingvistica românească să-și găsească aplicația în învățământul românesc cât mai curând posibil.

Este salută intenția declarată a autoarelor de a realiza o variantă informatizată a lucrării, așa cum s-a procedat anterior în cazul DOOM³ (p. 14), pentru a favoriza un acces cât mai larg la acest studiu.

Lucrarea se remarcă, printre altele, prin bogăția informațiilor, claritatea expunerii, exhaustivitatea descrierilor, printr-o serie de observații valoroase de ordin stilistic, corectiv, recomandări normative sau observații de tipul *nerecomandabil*, și va fi, indubitabil, un instrument de lucru complex și extrem de util atât editorilor, profesorilor, studenților și elevilor, cât și publicului larg, preocupat de normele unei comunicări corecte în scris, atât sub raportul ortografiei, cât și al punctuației.

Iulia BARBU-COMAROMI

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”

iulia.barbu@gmail.com

Ioana DAVID, *Structuri fixe cu nume proprii: formare, evoluție, interpretare*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2024, 292 p.

Volumul de față este o lucrare dedicată investigării sistematice a frazeologismelor onomastice din limba română, incluzând atât unități active în comunicarea contemporană, cât și expresii cu circulație redusă sau ieșite din uz. Studiul, structurat în cinci capitole, urmărește definirea conceptului de structură fixă cu nume propriu, descrierea mecanismelor de formare și evoluție, analiza elementelor constitutive și a tiparelor configurative, precum și examinarea manifestărilor discursive și a direcțiilor semantice ale acestor unități. Autoarea utilizează un corpus extins pentru a demonstra funcționarea lor în contexte comunicative variate.

Capitolul I, *Precizări metodologice* (p. 17–21), prezintă cadrul general al cercetării, definind obiectul de studiu ca fiind structurile fixe de cuvinte cu nume proprii, justificând alegerea temei prin insuficiența studiilor consacrate frazeologismelor onomastice și prin complexitatea, diversitatea și variabilitatea acestor unități. Sunt formulate obiectivele principale, între care definirea și precizarea statutului structurilor fixe cu nume proprii, identificarea factorilor care determină formarea și evoluția

lor, precum și descrierea modalităților de manifestare discursivă. De asemenea, este prezentată structura lucrării, organizată în cinci capitole cu funcții distincte, precum și delimitarea bazei teoretice, care se sprijină pe cercetări din domenii conexe – etimologie, onomastică, stilistică, paremiologie. În final, este descris corpul utilizat, alcătuit din peste 600 de structuri fixe cu nume proprii, provenite din surse variate și integrate în funcție de tipul reperelor onomastice (mitologice, profane, literare, geografice sau religioase).

Capitolul al II-lea (p. 22–86) clarifică statutul teoretic al noțiunii de *structură fixă* și descrie formarea și evoluția acesteia, cu accent pe legătura dintre frazeologie și onomastică. Autoarea optează pentru termenul de structură fixă în dorința unei accepțiuni mai permissive a conceptului, astfel încât să acopere întreaga paletă de îmbinări stabile de cuvinte, de la grupări de două lexeme până la enunțuri paremiologice, considerate unități frazeologice cu un sens unitar. A doua coordonată fundamentală este *numele propriu*, preferat sintagmei *reper onomastic*, pentru a include nu doar toponime și antroponime, ci și alte tipuri de substantive proprii, aspect ce justifică tratarea integrată a frazeologiei și a onomasticii. Capitolul trece în revistă principalele definiții și denumiri propuse în literatura de specialitate pentru structurile fixe – de la *locuțiune*, *expresie*, *unitate frazeologică*, *grup solidar de cuvinte* până la *unitate polilexicală stabilă* sau *unitate glotică expresivă* – și subliniază o vastă paletă denominativă ca indiciu al complexității fenomenului. În privința formării, sunt descriși factori extralingvistici precum influențele mitologice, acțiunea religioasă, influența unor evenimente istorice deosebite, aria geografică a vorbitorilor, specificul colectivităților umane, dorințele și interesele vorbitorilor, precum și aportul artei, al literaturii, al cinematografiei și al descoperirilor științifice, toate ilustrate prin structuri fixe cu nume proprii (de tipul *călcăiul lui Ahile*, *Turnul Babel*, *ocaia lui Cuza*, *lista lui Schindler*). Evoluția acestor construcții este explicată prin factori intralingvistici: schimbarea sau slăbirea sensurilor proprii ale unor lexeme, valorizarea arhaismelor și a regionalismelor, rolul etimologiei populare, al raporturilor și al relațiilor semantice (sinonimie, antonimie, polisemie), al tautologiei, al paronimiei, al reorganizării, al elipsei și al antonomazei, care favorizează trecerea unor nume proprii la statutul de desemnări generice. În concluziile capitolului, conceptul de structură fixă cu nume proprii este definit ca rezultat al întâlnirii dintre asocierea de cuvinte cu sens unitar și referentul onomastic, iar frazeologismele onomastice sunt descrise ca unități care, prin „criterii extra- și intralingvistice” (p. 86), își asigură „permanența în fondul frazeologic și lexical autohton” (p. 86) și pătrund în toate domeniile de activitate, devenind mijloace consacrate de expresie.

Capitolul al III-lea (p. 87–133) analizează în mod sistematic elementele constitutive și tiparele de construcție ale structurilor fixe cu nume proprii, prin compararea teoriilor frazeologice și prin aplicarea unor criterii de interpretare precum cel morfosintactic, semantic, stilistico-funcțional, structural. Se descrie trecerea de la îmbinările libere la cele fixe, autoarea subliniind că stabilizarea presupune întrebuințare repetată, lungă durată în timp și largă răspândire în spațiu, iar pierderea autonomiei semantice a lexemelor determină apariția sensului unitar. Fenomenele de fixare și remotivare sunt tratate ca procese complementare, fiind ilustrate prin exemple cu dublu sens, precum *a veni cu pluta pe Bistrița*, *a avea rude la Ierusalim* sau *a trăi în Arcadia*. Capitolul abordează și (re)înnoirea construcțiilor, explicată prin variație frazeologică, derivare și recombinații ale modelelor consacrate, cu exemple precum *ucenicul lui Bear Grylls*. O secțiune importantă este dedicată diferenței dintre unități frazeologice și unități frastice, arătând că acestea din urmă pot deveni surse pentru noi expresii, de exemplu *a împrumuta lui Dumnezeu*, derivat din proverbul *Cine dă săracilor împrumut pe Dumnezeu*. Capitolul descrie apoi configurația structurilor fixe, evidențiind existența elementelor obligatorii și facultative și menționând formule înghețate precum *turnul Babel*, *Păsărea Phoenix*, *patul lui Procust*. În final, este analizat rolul numelui propriu ca nucleu semantic, ilustrat prin numeroase antroponime și toponime care determină sensul construcțiilor, iar concluziile subliniază caracterul evolutiv al acestor unități, dependent de fixare, (re)motivare și (re)înnoire, precum și de creativitatea vorbitorilor.

Capitolul al IV-lea, *Manifestări discursive și direcții semantice* (p. 134–200), examinează modul în care structurile fixe cu nume proprii funcționează în discurs și ce direcții semantice activează, punând accent pe raportul dintre sacru și profan, pe eufemisme, pe argou și pe interferențele

multiculturale. Autoarea pornește de la ideea că asemenea structuri sunt formule *de-a gata* care vehiculează atât aprecieri standardizate convenabile, cât și norme de conduită și credibilitate, iar impactul lor depinde de competența și performanța lingvistică a locutorilor. În plan religios, se descriu manifestările sacralului prin antroponime și toponime biblice (*Dumnezeu, Hristos, Iov, Noe, Avram, Ierusalim* etc.), organizate de la *Sfânta Treime* până la nume de profeți/personaje biblice și sfinți/martiri, precum și prin formule care migrează treptat dinspre sacru spre profan, de tipul *a da una în numele Tatălui* sau *a ști ca pe Tatăl nostru*. În continuare, autoarea dedică o secțiune extinsă eufemismelor frazeologice, construite pe baza tabuului *provocat de frică, condiționat de tact sau al decenței*, ilustrate prin expresii care atenuează vorbirea despre moarte (*a se duce la Dumnezeu, luntrea lui Caron, a fi dus la Bellu*), boală (*boala lui Addison*) ori defecte și vicii (*a avea boala lui Calache, amicul lui Bachus, a avea gură de Târgoviște*). O atenție specială este dedicată analizei frazeologismelor onomastice cu valoare argotică, organizate pe trei tipuri de argou – argoul infractorilor, argoul tinerilor și argoul comun – și exemplificate prin expresii precum *tufă de Veneția, a da muștele afară din Cișmigiu, adio, Margareto!* sau prin nume devenite embleme argotice, ca *Berilă*. În finalul capitolului, se discută despre relația dintre frazeologisme și multiculturalism, discutând interferențele românei cu alte limbi (maghiară, ucraineană/rusă, germană) și arătând cum acestea generează noi structuri fixe (expresia *mânca-te-ar franțul* derivă de la numele propriu *Franz*, prezent, în diacronie, în antroponimia sașilor și a șvabilor din Transilvania; *a sta ca Poli în gară* etc.), concluzionând că manifestările discursive ale structurilor fixe cu nume proprii reflectă modul în care comunitățile își organizează experiența și relațiile prin limbaj, între sacru, profan, eufemism, argou și contact lingvistic.

Capitolul al V-lea, *Considerații finale* (p. 201–206), prezintă concluziile generale ale volumului și sintetizează rolul structurilor fixe cu nume proprii în comunicare, sub mai multe direcții. Se subliniază că aceste structuri oferă locutorilor posibilitatea de a-și exprima cât mai fidel ideile. Ele permit raportarea la valori culturale, etice și spirituale prin repere onomastice religioase, mitologice, istorice, literare sau științifice (*oul lui Columb, câinele lui Pavlov, a descoperi America, a fi ceva putred în Danemarca*), generând semantisme noi la nivelul comunicării și evitând penuria discursivă prin variație, etimologie populară și reorganizare formală (de exemplu, *ocaia mică, fără niciun Dumnezeu*). Ioana David insistă asupra ideii de nuclee semantice, de regulă nume proprii, în jurul cărora se coagulează sensul unitar (*mărul lui Adam, turnul Babel, acarul Păun*), dar și asupra faptului că manifestările discursive ale acestor structuri reflectă situații de viață și valori culturale comune, în registre diverse: religios, eufemistic (*a cina cu Pluto, a trece apa Styxului*), argotic (*a sta ca boier Bibescu, urmașii lui Nicu Piele*) sau multicultural (*a fi pe nicăieri ca Vida Gheza, n-a fi nimic de porodicii lui Șandor, a fi beat Krup*). În încheierea capitolului, autoarea arată că structurile fixe cu nume proprii pot funcționa ca „mijloace consacrate de interacțiune și de adaptare socială și lingvistică” (p. 203), iar „necesitatea cunoașterii și a utilizării corecte” (p. 206) a acestora este legată de impactul lor asupra stabilității și a modernizării limbii și de rolul lor în construirea unui limbaj expresiv și adecvat într-un sistem de comunicare complex.

Așadar, lucrarea Ioanei David investighează într-o manieră sistematică structurile fixe cu nume proprii, descriind mecanismele lor de formare, evoluție și utilizare în diferite contexte discursive. Volumul delimitează conceptele de bază, stabilește criterii de analiză și integrează perspective din domenii conexe, oferind o clasificare coerentă a fenomenului și un corpus amplu de exemple. Prin abordarea sa, studiul explicitează modul în care aceste structuri funcționează în limbă și evidențiază relațiile dintre dimensiunea onomastică și cea frazeologică, facilitând o înțelegere mai clară a rolului acestora în comunicare.

Sabrina PALINKAS

Facultatea de Litere

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,

Centrul Universitar Nord din Baia Mare

Str. Victoriei nr. 76, 430122, Baia Mare, România

sabrinapalinkas577@gmail.com

Villy TSAKONA, *Exploring the Sociopragmatics of Online Humor*, John Benjamins Publishing Company, 2024, 264 pp.

Humor has been analyzed by various well-known scholars in recent years. The improvement in the number of scholars who investigate humor leads many investigations to gradually abandon the decontextualized form of humor, such as the investigation of canned jokes, for contextualized humor instances, namely real reactions during the creation of humorous situations and utterances (Tsakona, 2024: 4). In the current cutting-edge world, the use of the internet is one of the essential daily-based actions. Without a doubt, the tight bonds between people who have internet access create a condition for the considerable use of social media as a communication tool. Thus, it assists the users of the internet to create humorous content more than face-to-face communication. Taking into account all the information mentioned above, the author of this book investigates humor from socio-pragmatic perspectives, based on notable sources such as conversations on the social media, memes, and satirical news, which originate from Greek.

The book is divided into 7 chapters; whereof, in the first chapter, the author delves briefly into the existing literature and recent developments in the humor research field. The second chapter illustrates central questions in the socio-pragmatic analysis of humor and focuses precisely on the main research goals of the investigation. The third chapter concentrates on the metapragmatic analysis of humor, while the fourth chapter illustrates the misunderstanding in the humorous instances created by the discriminatory content in the satirical news. The fifth chapter of the book focuses on the interplay among humor, criticism, and intertextuality of the humorous content in the online sphere achieved by the specific public events. Moreover, a socio-pragmatic approach is applied in chapter 6 in order to analyze compatibility between critical principles and teaching about humor. Finally, chapter 7 is a summary of all the findings and main goals of the research conducted by the author of the book.

The introduction briefly delves into the difficulties in distinguishing between the two different areas of linguistics, namely sociolinguistics and pragmatics, and their overlapping during the analysis. However, it is also mentioned that the author does not focus on the elaboration of the distinction between these two fields, since her aim is to define socio-pragmatics and use it as a linguistic framework to analyze online humor. In the introductory part she highlights that socio-pragmatics mainly focuses on meaning-making and meaning-interpreting due to certain societal values and hierarchies. However, it must be mentioned that the vital role of socio-pragmatics in the examination of the failed negotiated meaning of humor is briefly illustrated in this chapter. Furthermore, the potential research questions and topics addressed by the author in order to carry out a proper investigation and three main humor theories – precisely incongruity, superiority, and relevance – and their importance in humor research are briefly illustrated in the introductory part. In addition, the importance of the culture-specific context in humor for its reception is mentioned in the introduction, highlighting that the carried-out analysis is based on the examples in Greek. The author mentions that in order to achieve a better reception of the analysis by the readers from around the world who are interested in the humor research, she translated all examined instances into English; however, because of the vast cultural differences, those instances of humor may not be comprehended well (Tsakona, 2024: 5).

Chapter 1, “Humor and context within the (socio)pragmatic theories of humor”, briefly illustrates the important methodological frameworks for the analysis of humor offered by various scholars. In the first part of this chapter, two vital methodological frameworks, namely Semantic Script Theory of Humor (SSTH) by Raskin (1985) and General Theory of Verbal Humor (GTVH), are discussed briefly. Moreover, in the second part of this chapter, the author illustrates recent developments related to the conceptualization of humor proposed by Attardo (2020) in the “model for performance theory of humor” and progressed by Kuiper (2020) in “knowledge about humor”. In addition, in this part of the chapter, the author presents her own methodological framework, precisely “Discourse Theory of Humor” (Tsakona, 2020), which is an essential tool for analyzing humorous data presented in this book from the sociopragmatic perspective.

Further on, in chapter 2, entitled “Humorous and non-humorous interpretations of attempts at humor – or why humor may fail”, Villy Tsakona underscores the main research questions of the analysis related to successful and failed humor. She points out the importance of interlocutors in the negotiation of humor and mentions that it is impossible to define or identify humor relying only on the producer’s or analyst’s intention, based on the sociopragmatic perspectives of the discourse (qtd. in Holmes, 2018, and Marmaridou, 2011). Moreover, the author highlights that metapragmatic indicators (qtd. in Culpeper and Haugh, 2014: 240) play an active role in the delivery of the humor successfully or vice versa. In addition, the failure of humor and the employment of the DTH to explain these failures are presented by the author in this chapter. The online humor examples are examined through the application of DTH, where, on the one hand, the content of the humorous examples is accepted as funny by the online users and, on the other hand, is identified as serious by others, which causes the failure of humor.

Chapter 3, entitled “Humor as metapragmatic commentary on language use – or how people attempt to regulate language use through humor”, is dedicated to analyzing humor from the metapragmatic perspective, which aims to comment on the aspect of language use. The chapter starts with brief information about the similar studies and afterwards illustrates the data, which are categorized as memes promoting standard language use and mocking the dialect use as well as their speakers, and memes reproducing norms for the ‘successful’ loanword translation while rejecting irregular translation. In the analysis of both categorized memes, the employment of the DTH principles plays a significant role in revealing the views of the meme producers related to the language use. Applied methodology assists the author in investigating the role of sociopragmatics in the meme creation. The analysis underscores the semiotic tools that have evolved from one instance to another, which creates a fruitful condition for the humor producer to express his metapragmatic and humorous angle.

Chapter 4, entitled “Humorous ambiguity – or why humor may engender diverse and contradictory interpretation”, offers a view on how particular humor examples can create misunderstanding among speakers in the circumstances of discrimination and its interpretation. The chapter investigates the overlapping of two different meanings, namely racist and antiracist scripts in the satirical news, especially taking into consideration the online satirical news, which at first glance appears as antiracist content. The application of the DTH principles in these satirical news assists the author in detecting undiscovered sociocultural sides in the script form, which leads to ambiguities in the style of the analyzed text, making it hard to consider whether it is racist or antiracist. The author also highlights that the reason for these ambiguities could stem from the speakers’ intention to seem antiracist, while they are unable to extract their deep-rooted racist sides.

Chapter 5, entitled “Evaluation and intertextuality in humorous discourse – or how speakers create social groups through humor”, illustrates how humor functions as a discursive tool for the evaluation and the group formation in the circumstances of the user interaction in the Greek online sphere. The author applies Discourse Theory of Humor (DTH) in order to investigate how online posts, memes, and intertextuality function as a criticism mechanism against public figures. Moreover, some features of the humor, such as expressing shared values and being an essential element to construct temporary online communities, are illustrated through analysis. Finally, the analysis underscores that online humor is not considered as a tool to express oneself, but it is also a vital mechanism to judge, cooperate, and associate in the specific situations.

Chapter 6, entitled “Humor and critical literacy – or what and how we can learn about humor from its sociopragmatic analysis”, delves into the findings of the sociopragmatic analysis of humor analyzed with the DTH principles and illustrates how this approach can support a critical literacy framework. Taskona suggests that comprehension of the sociopragmatic features of humor, precisely its goal, context, and effect, can reinforce the analytical skills of the speakers and may enhance the classroom discussion. She supports this idea by providing analysis on COVID-19 memes and using them as a key source in generating critical questions on the humorous material and even on the pandemic as a part of the critical course on humor. Finally, in this chapter, the author highlights DTH not only as an analytical tool, but also as a practical tool that enhances their critical thinking skills through humorous content in the learning environment.

Chapter 7, which is the conclusion part of the analysis, is a summary of the author's thoughts about the goals of her investigation, the results of the analysis, and its possible contribution to future research. She underscores that within the DTH framework the essential feature of the humor is the fact that it is based on script opposition and incongruity. She mentions that in the analysis the conceptualization of the incongruity theory is mainly discussed; however, in some part of the analysis, superiority and release theories are used as well in order to obtain accurate interpretations of humor in the analyzed materials.

Villy Tsakona's book offers a detailed analysis of humor studies, especially illustrating how humor can function in culture-specific and digital contexts. The application of the Discourse Theory of Humor (DTH) is the strongest aspect of the investigation, as it combines theoretical framework with the real-world examples and offers readers a vital method for the comprehension of humor as a type of social action and a tool for criticism. However, we would not find this book perfect for the researchers who aim to find out more information about the linguistic theories of humor, since the author consciously avoids engaging her research closely with all of them, particularly release and superiority, but rather for researchers exploring online humor, its sociopragmatic functions, and its use as a method for communication.

Umid MAMMADOV

University of Bucharest, Romania

umid.mammadov@s.unibuc.ro

Maria MARIN (coordonator), Viviana-Monica FĂTU ILIE, Mara-Iuliana MANTA, Carmen-Ioana RADU, Daniela RĂUȚU, Dana-Mihaela ZAMFIR, *Graiuri românești din Banatul sârbesc*, București, Editura Academiei Române, 2022, 762 p.

Volumul *Graiurile românești din Banatul sârbesc. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, apărut la Editura Academiei Române în anul 2022, constituie o contribuție importantă la dialectologia românească și reprezintă o lucrare de referință pentru studiul limbii române vorbite în comunitățile din afara granițelor țării. De altfel, volumul coordonat de Maria Marin se înscrie în tradiția volumelor de texte, glosare și studii dialectale publicate în ultimii ani sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române. Lucrarea continuă seria cercetărilor din medii aloglote, bazate pe cercetările realizate în comunitățile românești din Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria, Ungaria și Serbia, în perioada 1991-2009.

Volumul de față, consacrat Banatului Sârbesc (zona Voivodina), urmează metodologia celorlalte studii din aceeași serie, distingându-se prin valoarea sa documentară deosebită, datorită conținutului bogat în texte dialectale. Totodată, volumul cuprinde un glosar și un amplu studiu lingvistic, incluzând și un subcapitol dedicat aspectelor sociolingvistice și pragmatice. Astfel, lucrarea contribuie la tabloul unității și diversității graiurilor românești, prin evidențierea proceselor de interferență lingvistică, de inovație și de conservare a unor trăsături lingvistice.

Faptul că desfășurarea anchetelor de teren în zonă a fost susținută de Academia Sârbă de Științe și Institutul de Balcanologie din Belgrad și de comunitățile locale din Voivodina, evidențiază deschiderea instituțională și spiritul de cooperare internațională, atât de necesare cercetării dialectale moderne.

Volumul este structurat în trei părți principale: studiul lingvistic propriu-zis, corpusul de texte dialectale și glosarul. Acestea sunt precedate de bibliografia bogată pe care se bazează lucrarea, dar și de o amplă introducere, care prezintă studiile de referință privind studierea graiurilor din Banatul sârbesc, precum și informații privind culegerea materialului lingvistic în timpul cercetărilor de teren (anchetatori, înregistrarea materialului, rețeaua de localități cercetate, informatori). Cercetările de teren au fost realizate în perioada 2007–2009, de către cercetătoarele Maria Marin, Daniela Răuțu,

prezente în toate cele trei anchete, și Dana-Mihaela Zamfir, prezentă doar la primele două anchete. Materialul lingvistic a fost cules de la 96 de informatori, care au întâmpinat anchetatoarele cu deschidere și căldură. Este de reținut observația autoarelor privind unitatea lingvistică remarcabilă dintre Banatul sârbesc și cel românesc, singurele diferențe notabile fiind legate de impactul mediului aloglot asupra lexicului. Pe de altă parte, este menționat faptul că generațiile mai tinere de vorbitori prezintă un vocabular mult mai sărac în limba română.

Introducerea este urmată de lista localităților și a vorbitorilor anchetați. În total, cercetările au cuprins 14 sate reprezentative din districtul Banatului de Sud și al Banatului Central, unde, în cele mai multe cazuri, populația românească a fost majoritară (ajungând chiar și la 98% în unele localități). Sunt prezentate date despre toponime, populație și istoria satelor, precum și informații privind bisericile și școlile. Este menționat faptul că satele românești din Voivodina sunt caracterizate prin prosperitate, iar mulți dintre locuitori au avut posibilitatea de a lucra o perioadă în străinătate. În privința vorbitorilor anchetați, sunt oferite informații privind vârsta, familia, studiile, profesia, călătoriile și limbile pe care le vorbesc. Vârsta informatorilor variază de la 10 la 88 de ani. Impresionant este faptul că vorbitorii anchetați s-au arătat foarte dornici de a păstra contactul cu limba și cultura română.

Studiul lingvistic, bazat pe un material foarte bogat, prezintă sistematic principalele particularități ale graiurilor din Banatul sârbesc, atât în raport cu date din dacoromâna vorbită pe teritoriul României (îndeosebi în aria vestică sau zona Banatului), cât și cu celelalte graiuri românești vorbite în afara granițelor țării. Studiul acoperă toate nivelurile de analiză: fonetica, morfosintaxa, formarea cuvintelor și lexicul.

În ceea ce privește nivelul fonetic, autoarele prezintă minuțios și sistematic vocalismul și consonantismul în graiurile din Banatul sârbesc, subliniind că datele confirmă apartenența acestor graiuri la subdialectul bănățean al dacoromânei. Un alt aspect evidențiat de date este variabilitatea foarte mare a pronunțării, cu excepția labialelor, ceea ce constituie un argument împotriva provenienței populației românești a Banatului sârbesc din colonizări posterioare anului 1700, când labialele erau deja alterate atât în Moldova, cât și în Transilvania. Printre fenomenele discutate se numără: modificările de apertură ale vocalelor (*e, a, ă*), modificările de timbru ale vocalelor (precum păstrarea vocalelor palatale după labiale sau modificarea locului de articulare a vocalelor centrale precedate de oclusive velare), monoftongările, diftongările, anticiparea palatalizării, accidentele fonetice vocalice (asimilarea, disimilarea, sincopa, diereza, contragerea, metateza), particularități ale accentului, palatalizarea consoanelor (dentale, în mod excepțional și a labialelor), depalatalizarea (labialelor și oclusivelor palatale), durificarea consoanelor (de exemplu, durificarea fricativelor și africatelor dentale sau a șuierătoarelor), fricativizarea africatei dentale sonore *ɖ*, dar și a africatelor prepalatale *ɟ* și *g*, păstrarea și reducerea nazalei palatale *ɲ*, arhaisme (conservarea lui *r* moale și păstrarea grupului consonantic primar *ʃt*), accidentele fonetice consonantice (de exemplu, „mobilitatea” lui *h* inițial și disimilările).

La nivel morfosintactic, lucrarea analizează și sistematizează fenomenele observate. Astfel, limitându-ne la substantive, sunt discutate particularități privind genul și declinarea (de pildă, ocurența substantivelor feminine în *-ă*, aparținând declinării I, în locul substantivelor terminate în consoană din limba literară, precum *bazină* „bazin”, sau includerea în declinarea a II-a a substantivelor care desemnează lunile anului, precum *ianuar, april*, sub influența limbii germane), formarea pluralului substantivelor (de exemplu, păstrarea pluralului feminine în *-e* și extinderea inclusiv la substantivele cu radicalul în *-c, -g*, alături de utilizarea răspândită a variantelor inovatoare în *-i*, preferința pentru pluralul neutrelor în *-uri*), utilizarea mijloacelor de realizare a raportului causal specifice subdialectului bănățean (de exemplu, genitivul și dativul analitic). Cu aceeași rigoare sunt analizate și celelalte părți de vorbire. Concluzia formulată de autoare în încheierea subcapitolului despre morfosintaxa graiurilor românești din Banatul sârbesc este aceea că există numeroase trăsături comune cu subdialectul bănățean vorbit în România, dar și cu alte graiuri vorbite de românii din afară granițelor României, alături de conservarea unor elemente arhaice, ceea ce ilustrează atât rezistența, cât și unitatea limbii române.

Secțiunea dedicată formării cuvintelor urmărește atât procesele de derivare, inclusiv utilizarea și productivitatea afixelor, cât și pe cele de compunere, urmărind preponderent evidențierea aspectelor care deosebesc graiurile studiate de limba română standard.

Secțiunea consacrată lexicului ocupă un loc central în analiza dialectală, autoarele realizând o descriere cuprinzătoare a elementelor lexicale, organizate în funcție de origine (moștenite – arhaice și inovatoare, slave – din slava veche sau din sârbă, de origine germană, împrumuturi maghiare, creații interne, precum *apă cu găzuri* „apă carbogazoasă” sau *foale de dormit* „așternuturi”). Un loc aparte îl ocupă termenii cu etimologie necunoscută, cu speranța că noile informații din volumul de față s-ar putea dovedi utile pentru viitoare ipoteze etimologice.

Autoarele volumului observă că lexicul graiurilor românești din Banatul sârbesc se configurează ca un „mozaic” rezultat din interacțiunea lingvistică și culturală complexă dintre populațiile care s-au intersectat de-a lungul vremurilor pe acest teritoriu. Cu toate acestea, dincolo de eterogenitatea lexicală, vocabularul menține o unitate dialectală impresionantă cu restul dacoromânei, vizibilă mai ales la nivelul generației vârstnice. Această omogenitate se manifestă prin conservarea unor arhaisme și sensuri lexicale comune, atestate în diverse etape ale evoluției limbii române.

Lucrarea de față se distinge de volumele anterioare prin includerea, în cadrul studiului lingvistic, a unui capitol privind aspectele sociolingvistice și pragmatice identificate în timpul cercetărilor. Culegerea acestor informații a fost posibilă datorită faptului că vorbitorii anchetati au vorbit limba română foarte bine, permițând urmărirea unor aspecte precum bilingvismul, interdialectul, verbalizarea conștiinței lingvistice a vorbitorilor, umorul ș.a. Acest capitol are meritul de a facilita înțelegerea funcționării reale a limbii în comunitățile din Banatul sârbesc. Autoarele subliniază că sunt prezentate doar o parte dintre aspectele ce reies din vastul material cules, care poate constitui o „sursă inepuizabilă de viitoare studii” (p. 209) în domeniul sociolingvistic și pragmatic.

După studiul lingvistic, volumul continuă cu o amplă secțiune dedicată textelor dialectale, care reprezintă parte din materialul cules în timpul anchetelor de teren. Cele 203 texte sunt transcrise fonetic după principiile *Arhivei fonogramice a limbii române*. Transcrierea este caracterizată prin fidelitate, precizie și consecvență. Această secțiune are o valoare documentară deosebită, deoarece oferă pentru fiecare dintre cele 14 localități investigate un set de mostre de vorbire autentică, care permit urmărirea variațiilor în cadrul graiurilor din Banatul sârbesc.

Tematica textelor este variată – de la aspecte ale vieții cotidiene (agricultura, prepararea alimentelor, îngrijirea animalelor, ocupații și îndeletniciri ș.a.), obiceiuri, tradiții și credințe populare, până la întâmplări personale sau povestiri ale unor evenimente –, iar selecția lor reflectă nu doar diversitatea lingvistică, ci și bogăția culturală a comunităților românești din Voivodina. Secțiunea se încheie cu un indice tematic.

Ultima parte a volumului, glosarul, include 2987 de cuvinte și expresii regionale/dialectale identificate în textele culese. Fiecare termen este însoțit de indicații morfologice, informații privind răspândirea geografică a termenului (notarea siglei localității unde a fost înregistrat, precum și a informatorului) și sensurile, adesea numeroase, considerate neliterare. De asemenea, acolo unde a fost cazul, au fost incluse citate ilustrative, precum și variantele fonetice și morfologice ale termenilor. Un aspect ce distinge acest glosar de altele este includerea și tratarea prepozițiilor și conjuncțiilor. Astfel, glosarul reprezintă un instrument deosebit de valoros pentru cercetători și constituie o ilustrație sintetică a particularităților vocabularului zonei investigate.

Privit în ansamblu, volumul impresionează prin bogăția materialului, prin complexitatea analizei și prin claritatea expunerii. Unul dintre cele mai mari merite ale lucrării de față este acela că reprezintă un studiu integrat, care analizează limba nu doar din punct de vedere lingvistic, ci și ca un fenomen social, cultural și identitar, oferind o mărturie autentică a românității din Banatul sârbesc. Astfel, volumul se dovedește util nu doar lingviștilor și dialectologilor, ci și altor specialiști preocupati de cercetarea interdisciplinară.

Andreea-Alexandra LOIZO
Institutului de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
louizou@gmail.com

Andreea RADU-BEJENARU, *Conceptualizarea trăsăturilor morale negative în frazeologia română și bulgară. O perspectivă interculturală și interlingvistică*, București, Editura Universității din București, 2021, 238 p.

Lucrarea Andreei Radu-Bejenaru reprezintă un studiu amplu în domeniul frazeologiei comparative. Monografia, apărută la editura Universității din București, constituie teza de doctorat a cercetătoarei, în care autoarea reia preocupările din timpul masteratului.

Spre deosebire de alte ramuri ale lingvisticii, frazeologia, din păcate, nu suscită atât de mult interesul cercetătorilor, contribuțiile în acest domeniu fiind mult mai sărace. Prin urmare, este îmbucurătoare această apariție, mai ales că dezvăluie numeroase aspecte frazeologice din perspectivă comparativă. Autoarea, o bună cunoscătoare a limbii și a culturii bulgare, valorifică cunoștințele din acest domeniu, aducând în atenția cititorului o seamă de expresii (din aceeași arie tematică) din română și din bulgară. Prezentarea bilingvă a materialului frazeologic s-a realizat cu scopul „de a identifica elementele comune ce țin de mentalitatea celor două popoare vecine, pornind de la modul în care acestea se reflectă în limbă, mai exact în frazeologia acestor comunități lingvistice” (p. 9).

Din punct de vedere structural, lucrarea conține o *Introducere*, cinci capitole, două anexe și *Bibliografie*.

În capitolul I, *Apariția și consolidarea frazeologiei ca știință de sine stătătoare* (p. 13–49), se face o incursiune în începuturile frazeologiei atât pe plan internațional, cât și pe teren românesc și bulgar. Dintre cercetătorii străini, sunt menționați lingvistul rus A. Potebnea (cu lucrarea *Из лекцій по теоріи словесности. Басня. Пословица. Поговорка*, 1894) și lingvistul francez M. Bréal (cu lucrarea *Essai de sémantique: Science des significations*, 1897). O contribuție esențială pentru autonomia frazeologiei a avut-o, așa cum precizează și autoarea, celebrul lingvist genevez Ch. Bally (în lucrarea *Précis de stylistique*, 1905). Charles Bally, „părintele frazeologiei moderne” (p. 13), definește și evidențiază particularitățile unităților lexicale în discuție, introducând și termenul de *unité phraséologique* (p. 13). De asemenea, un rol important în punerea bazei frazeologiei ca știință de sine stătătoare l-a avut și renumitul cercetător rus V. Vinogradov (în studiul *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*, 1947), care reliefează obiectul de cercetare al frazeologiei, introduce termenul *frazeologhizm* (termen împrumutat ulterior și în română, prin adaptare fonetică), semnalând și aspecte ca: variații frazeologice, sinonimie, antonimie și polisemie frazeologică.

Autoarea menționează că, în spațiul românesc, primele cercetări teoretice sunt legate de numele lingviștilor L. Șăineanu (*Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, 1887), Al. Philippide (*Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, 1894), P. Papahagi (*Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, 1908), S. Pușcariu (*Limba română. Volumul I: Privire generală*, 1940), F. Dimitrescu (*Locuțiunile verbale în limba română*, 1958), Gh. N. Dragomirescu (*Îmbinările de cuvinte indivizibile, analizabile și neanalizabile*, 1964), Gh. Bulgăr (*Studii de stilistică și limbă literară*, 1971), I. Boroianu (*Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice*, 1974), Th. Hristea (*Probleme de etimologie. Studii, articole, note*, 1968). Abordările din studiul lui Th. Hristea (*Sinteze de limba română*, 1984) reprezintă începuturile frazeologiei moderne din lingvistica românească. Este pentru prima dată când se vorbește despre necesitatea consolidării frazeologiei ca disciplină autonomă. De asemenea, lingvistul face o clasificare a unităților frazeologice (care este valabilă și în zilele noastre), introduce, în domeniul în discuție, noțiunile de câmp semantic și etimologie frazeologică, delimitează unități frazeologice autohtone și frazeologisme provenite din alte limbi (ca urmare a calchierii).

Dintre realizările din ultimele decenii din frazeologia românească, autoarea trece în revistă contribuțiile semnificative ale lingviștilor S. Dumitrăcel (*Lexic românesc. Cuvinte. Metafore. Expresii*, 1980; *Expresii românești: biografii, motivații*, 1997; *Până-n pânzele albe. Dicționar de expresii românești*, 2001), Gh. Colțun (*Etimologii frazeologice*, 1995; *Frazeologia limbii române*, 2000), L. Groza (*Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, 2005; *Probleme de*

frazeologie, 2011; *Creativitate și expresivitate în frazeologia limbii române*, 2017), C. Munteanu (*Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, 2007; *Frazologie românească. Formare și funcționare*, 2013).

Referitor la lingvistica bulgară, cercetătoarea consemnează că primele abordări din domeniul frazeologiei apar în manualele școlare din învățământul gimnazial, liceal și profesional și aparțin profesorilor St. Stoikov, L. Andreicin și C. Попов (*Български език за X и XI клас на средните общообразователни училища*, 1952; *Притурка към учебника по български език за VIII клас на общообразователните училища*, 1955). De asemenea, se menționează că, odată cu începerea redactării la dicționarul explicativ al limbii bulgare, se deschide o nouă etapă în cercetarea frazeologiei, etapă legată de contribuțiile lingviștilor Z. Ghenadieva, S. Spasova-Mihaylova, C. Ciolakova, C. Niceva, V. Kiuvlieva. Concomitent cu aceste studii, are loc și elaborarea celor două volume ale dicționarului frazeologic al limbii bulgare (1974–1975). În introducerea acestuia, autoarele C. Niceva, S. Spasova-Mihaylova și C. Ciolakova realizează primul studiu teoretic din cadrul frazeologiei bulgare, punând în discuție aspecte referitoare la forma, granițele, latura semantică și stilistică a unităților frazeologice. În 1982, an de referință pentru frazeologia bulgară (p. 21), apare prima monografie din domeniu, *Frazologia bulgară*, de C. Niceva. Studiul reprezintă un tratat descriptiv-funcțional al frazeologismelor. O contribuție semnificativă în domeniu o are lingvista S. Caldîeva-Zaharieva, care publică în 2013, sub egida Academiei Bulgare, volumul *Frazologia bulgară*. Aici, cercetătoarea bulgară abordează un șir de probleme legate de „stabilitatea și variația frazeologică, de criteriile de delimitare a unităților frazeologice de alte tipuri de construcții, de terminologie etc., [la fel] scoate la iveală trăsături comune referitoare la psihologia, experiența de viață și percepția comunităților lingvistice despre emoții, valori etc.” (p. 22).

Andreea Radu-Bejenaru constată că cercetarea contrastivă a frazeologiei române și bulgare este în atenția lingviștilor bulgari de mult timp, chiar dacă modest la început. Aici, menționează pe B. Тонев (cu articolul *Езикови взаимности между българи и румъни*, 1921). Mai târziu, studiul comparativ în cele două limbi este realizat mult mai intens de către O. Mladenova (în monografia *Структурно-семантични и фразеологични успоредици между българския и румънския език*, 1982) și S. Caldîeva-Zaharieva (într-o serie de articole și volume: *Някои семантични паралели в областта на българската и румънската фразеология*, 1994; *За някои проблеми на двуезычната фразеология*, 2002; *Библеизмите във фразеологията на българския и румънския език*, 2002; *Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология*, 2005).

În aceste condiții, este binevenită o asemenea analiză din perspectivă comparativă a unităților frazeologice din română și bulgară și din partea cercetătorilor români, lucrarea Andreei Radu-Bejenaru răspunzând întru totul acestui deziderat.

În baza cercetărilor diverșilor lingviști români și bulgari, autoarea discută și despre obiectul de studiu al frazeologiei, caracteristicile frazeologismelor, clasificarea a astfel de îmbinări de cuvinte cu caracter stabil (p. 28–49). Aici, cercetătoarea analizează amănunțit, pe aspecte grupate, opiniile cercetătorilor care au contribuit la dezvoltarea frazeologiei, poziționându-se, de la caz la caz, de partea unora sau a altora. Una dintre aceste concluzii se referă la mult discutata problemă a delimitării expresiilor de locuțiuni: „un punct de vedere pe care îl împărtășim și noi ... este acela că nu se poate realiza o delimitare a locuțiunilor și expresiilor (așa-zisele frazeologisme adevărate) pe baza criteriului gramatico-funcțional, nici pe baza echivalării construcției cu un singur cuvânt (criteriu ce reprezintă un factor secundar), ci ea poate fi efectuată corect doar în virtutea criteriului semantic (*apud* Caldîeva-Zaharieva 2005: 31)” (p. 49).

În capitolul al II-lea, *Caracteristici frazeologice din perspectiva studiilor contemporane* (p. 51–93), autoarea abordează o serie de aspecte care, de la o perioadă la alta, sunt privite diferit. Spre exemplu, s-a încetățenit ideea – mai ales, în teoriile tradiționaliste – despre fixitatea structurală a unităților frazeologice. Andreea Radu-Bejenaru demontează strictețea acestui criteriu de verificare a apartenenței la clasa frazeologismelor, subliniind că testul în discuție nu poate fi aplicat de fiecare dată la întreaga clasă (eterogenă și voluminoasă). „La o primă privire, am putea spune că toate frazeologismele au o formă fixă, însă, în practică, observăm că multe dintre ele suportă diverse variații de structură și flexionări care nu afectează cât de puțin sensul unitar al expresiei.” (p. 51)

Autoarea subliniază că, pentru a încadra o astfel de îmbinare într-o categorie sau alta (locuțiuni, colocații, unități frazeologice), nu este suficient să se țină cont doar de forma structurii, ci se cere și o examinare a relațiilor (semantice) dintre cuvinte și legătura lor cu sensul expresiei. (p. 52) În urma analizei detaliate a acestui aspect la diverși autori, cercetătoarea conchide: „în mod total contrar unora dintre teoriile frazeologice clasice, frazeologismele nu sunt niște structuri lingvistice încremenite în timp, precum nu sunt nici niște automatisme. Dimpotrivă, ... ele declanșează niște procese psihocognitive extrem de complexe și implică analiza a numeroși factori variabili, care de multe ori sunt diferiți pentru fiecare construcție în parte – dintre aceștia amintim compoziționalitatea, familiaritatea, figurativitatea, transparența etc.” (p. 53).

Parcurgând critic numeroase studii străine (de lingvistică și de psiholingvistică), autoarea concluzionează că familiaritatea, compoziționalitatea, figurativitatea și transparența structurilor frazeologice sunt fenomene care se manifestă gradual, de la caz la caz (p. 54–77). Acest aspect reiese din eterogenitatea și bogăția clasei frazeologice.

În capitolul al III-lea, *Cadrul teoretic al lucrării* (p. 95–119), Andreea Radu-Bejenaru vorbește despre teoriile frazeologice folosite în analiza corpusului din următorul capitol. Noțiunile cu care va opera cercetătoarea sunt: conceptul, conceptualizarea, cunoașterea culturală, convenționalizarea, figurativitatea, imaginea, nucleul semantic și nucleul conceptual (p. 95–119). Examinând conceptele în discuție la lingviștii D. Dobrovolski și E. Piirainen, cercetătoarea se alătură concluziilor acestora, care subliniază „imposibilitatea interpretării tuturor frazeologismelor prin utilizarea aceluiași instrumente de analiză și prin prisma propunerii de decodare a acestora bazată atât pe analiza făcută la nivelul conceptualizării primare, cât și pe cea făcută la nivelul supraordonat al cartării conceptuale, accentuând totodată însemnătatea elementului cultural în apariția și funcționarea lor” (p. 107).

Autoarea susține că, în procesul de identificare a frazeologismelor, un rol important îl are nucleul semantic, care declanșează (mental) o imagine. La rândul ei, imaginea declanșatoare se transpune în planul figurat, reliefând sensul (sensurile) expresiilor (p. 112–120). Prin urmare, nucleul semantic „atrage după sine o serie de reacții ce modifică la nivel semantic toată structura ... frazeologismului” (p. 118).

Capitolul al IV-lea, *Analiza corpusului* (p. 121–204), reprezintă partea fundamentală a lucrării, conținând faptele de limbă care fac obiectul de studiu al monografiei. Autoarea examinează comparativ, în română și în bulgară, o serie de frazeologisme care exprimă trăsături morale negative, cum ar fi: *prostia*, *răutatea*, *îngâmfare* și *nebulnia*. Așadar, corpusul analizat este organizat în jurul acestor patru însușiri morale negative, punându-se în discuție o sută unsprezece frazeologisme din limba română și optzeci și două din limba bulgară.

Înainte de a examina contrastiv frazeologismele din aceste câmpuri semantice, cercetătoarea expune principiile de care a ținut cont la selecția frazeologismelor din cele două limbi și criteriile de analiză ale acestora. De asemenea, autoarea prezintă și o definiție în propria accepție a noțiunii de frazeologism, punând accent pe aspectele pe care le consideră esențiale pentru entitatea în discuție. Astfel, „frazeologismele reprezintă o clasă de expresii cu formă fixă, cu o structură lexicală și sintactică diversă ce poate permite anumite variații – în măsura în care acestea nu afectează sensul unitar – al căror sens este de cele mai multe ori figurat și puternic expresiv, cu grade diferite de compoziționalitate și transparență, convenționalizate prin uzul repetat și stocate, transmise, recunoscute și decodate pe baza unor reprezentări, scheme și modele conceptuale motivate cultural și empiric” (p. 123). După cum se poate observa, definiția reflectă, cu precădere, particularitățile expresiilor (caracterul figurat, expresivitatea, gradul diferit de compoziționalitate și de transparență). De fapt, marea parte a structurilor din corpusul autoarei sunt expresii. De asemenea, credem că mai potrivită ar fi fost exprimarea „frazeologismele reprezintă o clasă de îmbinări cu formă fixă” pentru „frazeologismele reprezintă o clasă de expresii cu formă fixă”, deoarece expresiile constituie o subclasă a frazeologismelor.

În selecția câmpurilor semantice abordate, autoarea s-a axat pe cele patru însușiri morale negative, considerându-le reprezentative și productive în sfera frazeologiei române și bulgare (p. 125). De cele mai multe ori, cercetătoarea are ca punct de plecare frazeologisme din română, alăturând, unde este posibil, echivalente din bulgară. Mai rar, subcapitolul este reprezentat doar de frazeologisme din

bulgară, ceea ce presupune că astfel de imagini declanșatoare din unitățile frazeologice bulgare nu au fost productive în română.

Spre exemplu, în câmpul semantic „prostia”, autoarea prezintă următoarele expresii (și variante) din limba română: *a fi fără minte*; *a nu fi întreg la minte*; *a avea apă la cap*; *a ști cât baba mea*; *a fi bătut în cap*; *a fi lovit* (sau *bătut*, *pălit*, *trăsnit*) *cu leuca* (în cap); *a fi căzut în cap*; *a fi lovit cu mâneca tundrei*; *a fi greu de cap*; *a fi ușurel de minte*; *a fi bucată de carne cu ochi*; *a avea cap de cuc* (sau *de țarcă*); *a nu ști să-și numere degetele*; *a avea capul ca dovleacul*; *a fi* (sau *a avea*) *cap de dovleac* (sau *de bostan*, *de tîgvă*); *a nu avea cap, ci tîgvă*; *a fi tîgvă goală* (sau *seacă*); *a fi sărac cu duhul*; *a fi slab de duh*; *a avea tărâțe* (sau *grăunțe*) *în cap*; *a nu avea grăunțe în cap*; *a fi orb de minte* (sau *la minte*); *a fi prost ca noaptea*; *a fi cu țestul în cap*; *a fi deștept* (sau *șiret*) *ca oaia* (cu jug sau pe zăduf); *a fi oaie cu șorici*; *a avea mintea scurtă*; *a fi scurt la minte*; *a avea poale lungi și minte scurtă*; *a nu-l ajunge mintea*; *a fi încet la minte* (p. 128–158).

Pentru limba bulgară, în aria semantică în discuție, se aduc următoarele expresii: *ударен в главата* „bătut în cap”; *ударен с лопата по главата* „bătut cu lopata în cap”; *тряснат по главата* „izbit în cap”; *ударен с мокър пекемал* „lovit cu țoala udă”; *дебела ми е главата* „a-i fi capul gros”; *умам дебела глава* „a avea capul gros”; *лек съм в главата* „a fi ușor în cap”; *кукувица* (или *сврака*, *чавка*) *ми е изпила акъла* (или *мозъка*, *ума*) „cucul (sau coțofana, stăncuța) mi-a bătut mintea (sau creierul)”; *прост като кратуна съм* „a fi prost ca o tărtăcuță”; *имам глава като кратуна* „a avea capul ca tărtăcuță”; *глава празна като кратуна* „cap gol ca tărtăcuță”; *празна кратуна съм* „a fi tărtăcuță goală”; *нямам глава, а празна кратуна* „a nu avea cap, ci o tărtăcuță goală”; *тиквата съм* „a fi dovleac”; *тиквена глава* „cap de dovleac”; *тиквата ми е зелена* „a-i fi dovleacul verde”; *в тиквата ми няма капка мозък* „a nu avea pic de creier în dovleac”; *беден духом* „a fi sărac sufletește”; *главата ми е пълна със слама* „a-i fi capul plin cu paie”; *сляп съм* „a fi orb”; *като овца съм* „a fi ca oaia”; *не ми стига умом* „a nu-i ajunge mintea”; *къс ми е умът* „a-i fi mintea scurtă”; *бавно загревам* (или *шракам*) „a se încălzi (sau a declanșa) încet”; *акъла ти не ти пречи* „a nu-l împiedica mintea”; *акъл на буци имам* „a avea mintea în noduri”; *празна чутура* „piuă goală”; *глава като чутура имам* „a avea un cap ca piuă”; *тъп като галош* (или *като калевра*) „tont ca un galoș (sau ca un pantof)”; *прост като гъбена чорба* (или *като гъбено семе*, *като фасул*, *като чук*, *като цървул*) „prost ca supa de ciuperci (sau ca sămânța de ciuperci, ca fasolea, ca ciocanul, ca opinca”); *глупав като тана* „prost ca un dop de plută”; *бос като коза* (или *като теле*) „desculț ca o capră (sau ca un vițel)” (p. 128–158).

După cum se poate observa, o serie de frazeologisme sunt comune ambelor limbi, ceea ce se explică prin intersecția culturală a acestor două popoare, dar și prin aceeași origine a unor unități frazeologice discutate.

Atât în română, cât și în bulgară, fiecare subclasă de frazeologisme este organizată în funcție de imaginea declanșatoare a sensului figurat, adică după elementul lexical din structură care generează sensul expresiei. Acestea sunt: *apă*, *babă*, *bătut* (lovit), *căzut*, *greu* (tare, gros), *ușurel*, *carne*, *cuc* (țarcă), *a număra*, *dovleac* (tîgvă, bostan, tărtăcuță), *sărac*, *tărâțe* (grăunțe), *întuneric*, *oaie*, *scurtime* (neajuns), *încetineală* (piedică), *piuă*, *galoș* (pantof, fasole, ciocan, opincă), *desculț*.

Pentru fiecare expresie, cercetătoarea dezvăluie motivația, „biografia” ei. Imaginile care stau la baza motivării expresiilor în cauză sunt în strânsă legătură cu obiceiurile, mentalitățile, istoria, cultura românilor și a bulgarilor.

Pentru o abordare complexă, frazeologismele din română și din bulgară sunt ilustrate prin exemple, adică unitățile lexicale examinate sunt prezentate contextual.

Adesea, pe lângă expresii, autoarea prezintă și variantele lor. Uneori însă, acestea din urmă nu sunt variante propriu-zise, ci sinonime. Spre exemplu, *a fi lovit cu mâneca tundrei* și *a fi căzut în cap* nu sunt variante ale expresiei *a fi bătut în cap*. Cele două fac parte din aceeași serie sinonimică cu ultimul frazeologism.

În capitoul al V-lea, *Concluzii* (p. 205–212), cercetătoarea sintetizează aspectele tratate în lucrare, subliniind că studiul s-a realizat din perspectivă „interculturală și interlingvistică și scoate în evidență atât asemănări, cât și deosebiri între cele două sisteme frazeologice” (p. 205). De asemenea, autoarea dezvăluie direcțiile de cercetare în acest domeniu, punctând necesitatea conformării la noile

metode de abordare: „un prim pas ce ar trebui făcut în această direcție este mutarea focusului asupra unei perspective adaptate noilor metode de analiză, care să dea întâietate laturii cognitive, semantice și culturale a acestor unități” (p. 212).

În cele două *Anexe*, lingvista prezintă lista tuturor unităților frazeologice românești (p. 213–218) și bulgare (p. 219–223) pe care le-a analizat în studiu, acestea având forma unor glosare.

În *Bibliografie* (p. 227–237), găsim un număr impresionant de lucrări teoretice consultate, și anume 150 de titluri.

Monografia Andreei Radu-Bejenaru, *Conceptualizarea trăsăturilor morale negative în frazeologia română și bulgară. O perspectivă interculturală și interlingvistică*, reprezintă o lucrare de referință în frazeologia modernă, constituind o contribuție semnificativă în studiul lingvisticii comparative româno-bulgare. Lucrarea este elaborată în baza unei documentări serioase și a analizei minuțioase a diverselor teorii și fenomene conexe frazeologiei. De cele mai multe ori, autoarea contrapune variatele teze și ipoteze, ca, în final, să adere la abordări îndrăznețe, diferite de cele tradiționale. Credem că studiul în discuție poate servi ca reper în procesul de instruire în instituțiile superioare de învățământ și de redactare a manualelor și a tratatelor academice.

Carolina POPUȘOI

Institutul de Lingvistică al Academiei Române

„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

carolina_popusoi@yahoo.com